

УДК 006.05.034=161.2

А.В. Донченко, І.Ю. Бондарева

НАЦІОНАЛЬНІ НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ. ПРОБЛЕМИ ЩОДО ЇХ ВИКЛАДЕННЯ

Державним стандартом України встановлено вимогу щодо мови викладення розроблюваних нормативних документів (НД) - української. Це вимагає від розробників НД вживання єдиних правил викладення та оформлення НД, користування єдиною термінологією для однозначного розуміння тексту розроблюваних НД як розробником, так і тими, хто їх використовує.

„Державна програма розвитку і функціонування української мови на 2004-2010 роки”, затверджена Кабінетом Міністрів України від 02.10.2003 за № 1546 визначила основні завдання, якими є зміцнення статусу української мови як державної та всебічний розвиток і розширення функціонування її в усіх сферах суспільного життя. ДСТУ 1.2:2003 [1] встановлює вимогу до мови викладення розроблюваних національних нормативних документів (НД) - вона повинна бути українською.

Це вимагає від розробників НД розробляти такі документи, які б не тільки були однозначно зрозумілими для тих, хто їх використовує, але і відповідали законодавству України, сучасному рівню науки і техніки. Цього можна досягнути, якщо не буде неоднозначностей, неточностей, протиріч у змісті НД за умови вживання єдиних правил викладення та оформлення НД, єдиної термінології.

За останні роки вперше у вітчизняній практиці Держспоживстандартом України розроблено національні стандарти ДСТУ 1.5:2003 [2], ДСТУ 3966-2000 [3], у яких визначено вимоги до стилю українських нормативних документів. Ці вимоги разом з правописом [4] повинні стати настільною книгою як розробників НД, так і для усіх, хто використовує наукову та технічну мову, забезпечити доступність сприймання та однозначність розуміння термінів та визначень понять.

У нинішній час з'явилося безліч термінологічних розробок, призначених для широкого кола користувачів. Ця інформація поширюється на сторінках журналів, на сайтах мережі Інтернет. Різними видавництвами видано велику кількість словників. Наведена інформація – спроби звернути увагу масового користувача на правильність застосування державної мови у різних галузях, але розібратися у такому різноманітті джерел розробникам НД дуже важко. У багатьох джерелах наведений різний переклад одних і тих же слів, по різному тлумачиться їхнє застосування при декількох значеннях.

Технічні комітети (ТК) із стандартизації займаються розробленням та експертизою національних НД, що надходять від розробників з інших організацій.

Під час здійснення своєї діяльності в ТК виникає багато питань щодо неоднозначного перекладу (трактування) одного і того ж терміну різними джерелами інформації.

© *Донченко А.В., Бондарева І.Ю., 2010*

РЕЙКОВИЙ РУХОМИЙ СКЛАД

Наприклад, російське слово „подшипник” в різних словниках перекладено неоднозначно. В „Російсько-українському словнику” Академії наук Української РСР, під редакцією авторів інституту мовознавства ім. О.О.Потебні, видавництво „Наукова думка”, 1970 р. [5] - це „підшипник”, у „Великому російсько-українському політехнічному словнику” за редакцією О.С. Благовещенського, видавничого дому „Чумацький шлях”, 2002 р. [6] – це „підшипник, вальниця”, але за основу взято перше слово – „радіальний підшипник, роликовий підшипник, підшипникобудування” тощо.

У „Російсько-українському словнику наукової і технічної мови. Термінологія процесових понять” під редакцією О.Войналовича і В.Моргонюка, науково-видавниче підприємство „Вирій” 1997 р. [7] - це слово перекладено як „підчіпник, валниця”, „підчіпник конічний”, російське „подшипниковый” – „підчіпниковий”.

В Україні у 2003 році введений національний стандарт ДСТУ ГОСТ 520:2003 (ІСО 492-94, ІСО 199-97) „Підшипники кочення. Загальні технічні умови” [8]. Якщо є стандарт, то чому під час редагування остаточної редакції тексту конкретного проекту стандарту в Науково-дослідному інституті стандартизації слово „підшипник” замінюється на „вальницю”?

Другий приклад. Російське словосполучення „сварка точечная” у „Російсько-українському словнику наукової і технічної мови. Термінологія процесових понять” під редакцією О.Войналовича і В. Моргонюка, науково-видавниче підприємство „Вирій” 1997 р. [7], це словосполучення тлумачиться як „зварювання цяткове”, у „Великому російсько-українському політехнічному словнику” за редакцією О.С.Благовещенського, видавничого дому „Чумацький шлях”, 2002 р. [6] – це „зварювання точкове”.

Можна навести ще не один приклад щодо різного перекладу чи тлумачення одного і того ж терміну. Де ж істина?

Щодо вживання термінів виникає багато непорозумінь із розробниками НД під час їх погодження, при цьому кожна сторона вважає за правильне своє трактування слова або словосполучення, користуючись різними словниками (джерелами інформації).

Держспоживстандартом України прийнято багато державних (національних) стандартів, що стосуються термінів та визначень у машинобудівній галузі промисловості, наприклад, ДСТУ 2442-94 [9], ДСТУ 2473-94 [10], ДСТУ 2824-94 [11], ДСТУ 3011-95 [12], ДСТУ 2444-94 [13], ДСТУ 3021-95 [14], ДСТУ 3514-97 [15], ДСТУ 3715-98 [16] тощо.

Технічні комітети під час своєї діяльності використовують термінологію, що запроваджена вищезгаданими стандартами. На жаль, терміни, що запроваджені цими НД не враховуються редакторами під час редагування проектів НД і тому верстки стандартів значно відрізняються від тих, що надаються зі справою стандарту, і втрачається технічний зміст документу.

При Держспоживстандарті України діє науково-технічна комісія з питань термінології, на засіданнях якої розглядаються численні питання щодо вживання термінів у НД. Бажано, щоб під час своєї діяльності комісією враховувались прийняті стандартні терміни, а рішення комісії доводились до відома технічним комітетам із стандартизації для застосування при розробленні та експертизі нормативних документів.

РЕЙКОВИЙ РУХОМИЙ СКЛАД

З метою усунення розбіжностей у термінології, на нашу думку, необхідно створити єдине нормативне, зокрема термінологічне поле для всіх, хто причетний до розроблення та видання нормативної документації, що дасть змогу уникнути багатозначності термінів і таким чином виконати основну вимогу до НД: текст повинен бути однозначно зрозумілим як розробнику, так і тим, хто повинен керуватися цим НД.

Висновок

Не зважаючи на велику кількість джерел щодо застосування української мови, різні тлумачення та переклади одних і тих же слів, на сьогоднішній день є актуальним питання про створення єдиного термінологічного поля для всіх, хто причетний до розроблення та видання нормативної документації.

ЛІТЕРАТУРА

1. ДСТУ 1.2:2003 Національна стандартизація. Правила розроблення національних нормативних документів. - Київ: Держстандарт України, 2003.
2. ДСТУ 1.5:2003 Національна стандартизація. Правила побудови, викладання, оформлення та вимоги до змісту нормативних документів. - Київ: Держстандарт України, 2003.
3. ДСТУ 3966:2009 Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять. - Київ: Держстандарт України, 2009.
4. *Шевелєва Л.А.* Український правопис у таблицях. Правила, винятки, приклади. Коментарі. Видання друге, доповнене. - Харків: „СВІТ ДИТИНСТВА”, 1997. - 64 с.
5. Російсько-український словник Академії наук Української РСР. - Київ: Наукова думка, 1970. - 2652 с.
6. Великий російсько-український політехнічний словник. Під ред. Благовещенського. - Київ: „Чумацький шлях”, 2002. - 749 с.
7. *Войцалович О., Моргунок В.* Російсько-український словник наукової і технічної мови. Термінологія процесових понять”. - Київ: „Вирій”, 1997 р. - 256 с.
8. ДСТУ ГОСТ 520:2003 (ИСО 492-94, ИСО 199-97) Підшипники кочення. Загальні технічні умови (ГОСТ 520-2002 (ИСО492-94, ИСО 199-97), IDT). - Київ: Держстандарт України, 2003.
9. ДСТУ 2442-94 Розрахунки та випробування на міцність. Механіка руйнування, Терміни та визначення. - Київ: Держстандарт України, 1994.
10. ДСТУ 2473-94 Механічні коливання. Терміни та визначення. - Київ: Держстандарт України, 1994.
11. ДСТУ 2824-94 Розрахунки та випробування на міцність. Види і методи механічних випробувань. Терміни та визначення. - Київ: Держстандарт України, 1994.
12. ДСТУ 3011-95 Устаткування випробувальне кліматичне та механічне. Терміни та визначення. - Київ: Держстандарт України, 1995.
13. ДСТУ 2444-94 Розрахунки та випробування на міцність. Опір втомі. Терміни та визначення. - Київ: Держстандарт України, 1994.
14. ДСТУ 3021-95 Випробування і контроль якості продукції. Терміни та визначення. - Київ: Держстандарт України, 1995.
15. ДСТУ 3514-97 Статистичні методи контролю та регулювання. Терміни та визначення. - Київ: Держстандарт України, 1997.
16. ДСТУ 3715-98 Метали. Види поверхонь руйнування (зломів). Терміни та визначення. - Київ: Держстандарт України, 1998.